

UVODNA BILJEŠKA

Svojom pojavom na sceni istarske historiografije Humanističko društvo Histria pokrenulo je niz inicijativa radi širenja prepoznatljivih i aktualnih saznanja o istarskoj povijesti. Društvo je fokusirano ka otkrivanju aspekata istarske povijesti u cjelini, ali i njene artikulirane razlike, bez ikakvog predznaka nacionalne ili ideološke naravi, tako da osoba dobije svoju važnost, okvir, vremensku i prostornu dimenziju, bilo da se radi o značajnim ličnostima ili anonimnim pojedincima, o manjim zajednicama ili pak cijelom društvu. Individualna kreativnost i zajednička životna iskustva, sve dolazi u obzir. U ovom duhu Društvo je 2014. - iz poštovanja prema stradalima u Prvom svjetskom ratu - organiziralo skup, a 2017. objavili su zbornik radova. Bilo je riječi o gladi, bolestima i smrti, nedaćama što su zadesile i civilno stanovništvo u pozadini bojišta, a istraživanja suradnika Društva dotakla su postojanje i sudbinu istarskih iseljenika u izbjegličkom logoru u Wagni. Pred nama je sada djelo o istranima koji su u Velikom ratu stradali kao vojnici, kojim Humanističko društvo Histria želi razjasniti neka pitanja temeljne važnosti istarske povijesti koja su do sada bila samo otprilike poznata.

Publikacija sadrži popis imena 13.204 istrana - vojnika Austro-Ugarske monarhije, poginulih, ranjenih, ili zarobljenih - koji želi biti i svojevrzni memorijal u čast svima onima kojih se ni stara, a kamoli nove poslijeratne 'domovine' nisu prisjetile niti im odale počast. Popis imena istarskih sudionika plod je dugogodišnjeg istraživanja i prepisivanja iz periodične publikacije pod naslovom *Popis gubitaka* koje je Ministarstvo rata povremeno objavljivalo u razdoblju od kolovoza 1914. do siječnja 1919. na svim službenim jezicima Austro-Ugarske Monarhije. U 709 sveščića zabilježeno je preko 2 milijuna imena. Autori i izdavač odlučili su se za monografsku publikaciju kako bi pojednostavili pristup podacima, bilo znanstvenicima bilo drugim znatiželjnicima. Premda se originalu vrlo lako može pristupiti jer objavljen je u digitalnom obliku na stranicama Austrijske državne knjižnice, u njemu su imena uređena samo kronološki i abecedno. Na temelju zemljopisnih podataka autori su prepoznali istarske primjere te ih u ovome popisu predstavili onako kako stoje u izvorniku. Pomoću abecednog kazala u drugom dijelu publikacije mogu se pronaći detaljni podaci o svakom pojedinom vojniku.

Teško je ustvari zamisliti temeljitost istraživanja i dugotrajan rad prepisivanja i obrade podataka što stoje iza ove publikacije; njezinu važnost dopunjuju i brojne tablice koje pružaju prvu cjelovitu strukturnu sliku istarskih vojnih gubitaka u Velikom ratu. Usporedbom s nekim nasumično odabranim župnim matičnim knjigama autori su provjerili pouzdanost podataka iz austrijskog izvora, što će biti od temeljne važnosti za njihovu daljnju uporabu i za buduća istraživanja na tom području. Ukratko, hvalevrijedan je to i koristan znanstveni doprinos poznavanju ratne demografije te istovremeno istarskoj vojnoj i društvenoj povijesti.

Aleksej Kalc

CENNO INTRODUTTIVO

Sin dal suo affacciarsi sulla scena della storiografia istriana, la Società umanistica Histria ha avviato una serie di iniziative che intendevano divulgare una conoscenza più riconoscibile e attualizzata della storia patria. Una storia patria che fa scoprire aspetti dell'area istriana nella sua totalità e nelle sue articolate differenze, il tutto scevro da preconcetti di natura nazionale o ideologica in modo da porre in primo piano le persone nella loro dimensione spaziale e temporale, sia che si tratti di personaggi noti sia di individui anonimi, delle comunità e dell'intera società attraverso la creatività individuale e le esperienze collettive di vita. Con questo stesso spirito la Società si è accostata anche al centenario della prima guerra mondiale con un convegno (2014) - e i relativi atti (2017) - su fame, malattie e morte, sventure che hanno preteso un tributo anche dalla popolazione civile nelle retrovie, e con indagini promosse dai suoi soci sull'esistenza e sui destini degli sfollati istriani nel campo profughi di Wagna. Ora abbiamo di fronte una pubblicazione sulle perdite militari istriane durante il primo conflitto, lavoro con cui la Società desidera contribuire a precisare alcuni fondamentali aspetti della storia istriana, tuttora conosciuti solo in maniera approssimativa.

La pubblicazione comprende una lista di 13.204 istriani - soldati dell'esercito austro-ungarico caduti, feriti o fatti prigionieri - che intende essere anche una sorta di memoriale per tutti coloro che non hanno avuto l'opportunità di essere ricordati né dalla vecchia e neppure dalle nuove 'patrie' postbelliche. L'elenco dei nominativi istriani è il frutto di un lungo lavoro di trascrizione dalla pubblicazione periodica *Lista delle perdite* che il Ministero della guerra diede alle stampe dall'agosto del 1914 al gennaio del 1919 in tutte le lingue della monarchia austro-ungarica e che in 709 numeri ha reso noti i nomi di oltre due milioni di persone. Gli autori e l'editore hanno optato per una pubblicazione monografica al fine di facilitare l'accesso a questi dati per scopi scientifici e istruttivi in genere. Benché l'originale sia accessibile in rete in forma digitale sul sito della Biblioteca nazionale austriaca, i nomi che vi compaiono sono però ordinati solo cronologicamente e alfabeticamente. Sulla base dei dati geografici presenti nella fonte, gli autori hanno estrapolato i casi istriani presentandoli così come appaiono nell'originale. Con l'ausilio dell'indice alfabetico dei nomi presente nella seconda parte della pubblicazione, possiamo risalire ad ogni singola persona e a tutti i dati che la riguardano.

Sulle prime ci riesce difficile immaginare la ricerca minuziosa e il lungo lavoro di trascrizione ed elaborazione dei dati che stanno dietro a quest'opera; il suo grande merito sta anche nelle numerose tavole numeriche che offrono un primo quadro strutturale completo delle perdite militari istriane nella Grande guerra. Mediante un confronto con i registri parrocchiali dei defunti gli autori hanno verificato a campione anche l'attendibilità dei dati della fonte stessa, circostanza che sarà di fondamentale utilità per il suo ulteriore impiego in future indagini su questa problematica. In breve, si tratta di un'opera meritoria e di un valido contributo scientifico alla conoscenza della demografia di guerra e al contempo della storia militare e sociale dell'Istria.

Aleksej Kalc

UVODNA BESEDA

Humanistično društvo Histria je od svojega vstopa na prizorišče istrskega zgodovinopisja postreglo že z vrsto pobud, ki predvajajo prepoznavno posodobljeno razumevanje domoznanstva. Domoznanstva, ki odstira podobe istrske regionalne celovitosti in njenih artikuliranih raznolikosti, osvobodjene vnaprejšnjih narodno ali ideološko opredeljenih miselnih konceptov, tako, da postavlja v ospredje ljudi v njihovem času in prostoru. Tako vidne osebnosti kot anonimnega posameznika, skupnosti in celotno družbo, skozi individualno ustvarjalnost in kolektivno življenjsko izkušnjo. V tem duhu je društvo pristopilo tudi k stoti obletnici prve svetovne vojne. Najprej s posvetom (2014) - in pripadajočim zbornikom (2017) - o stradanju, boleznih in smrti, ki so zahtevali svoj davek tudi med civilnim prebivalstvom v zaledju. Nato s študijskimi prispevki društvenih članov o življenju in usodah istrskih evakuirancev v begunskem taborišču v Wagni. Zdaj je pred nami še publikacija o istrskih vojaških izgubah v prvi svetovni vojni. Z njo želi društvo prispevati k osvetljevanju primarnih, a še vedno samo površno poznanih vidikov istrske zgodovine.

Publikacija je spisek 13.204 padlih, ranjenih, pogrešanih in ujetih istrskih pripadnikov avstro-ogrske vojske in kot tak tudi pomnik na tiste, ki niso dobili priložnosti biti obeleženi ne v stari ne v novih povojnih 'domovinah'. Seznam je sad dolgotrajnega izpisovanja oseb iz Istre iz periodične publikacije *Seznamek izgub*, ki jo je vojno ministrstvo objavljalo od avgusta 1914 do januarja 1919 v vseh uradnih jezikih avstro-ogrske monarhije in ki v 709 številkah vsebuje več kot dva milijona imen. Avtorji in založnik so se za tako monografsko objavo odločili, da bi olajšali dostop do teh individualnih podatkov v znanstvene in splošne izobraževalne namene. Izvirnik je sicer na voljo v digitalni spletni čitalnici Avstrijske nacionalne knjižnice, osebe v njem pa so navedene le kronološko in po abecednem vrstnem redu. S pomočjo navedb o krajevem izvoru so avtorji iz izvirnih seznamov izluščili istrske primere in jih predstavili v enakem kronološkem vrstnem redu. Publikacija pa je v drugem delu opremljena z imenskim abecednim kazalom, s pomočjo katerega lahko hitro pridemo do vsakega posameznika in vseh podatkov, ki se ga tičejo.

Za delom je veliko skrbnega iskanja in zelo zamudnega transkribiranja ter urejevanja podatkov, ki si ga na prvi pogled težko predstavljamo. O njegovi vrednosti pa govorijo tudi številčne preglednice, ki ponujajo prve celovite strukturne slike istrskih vojaških izgub v Veliki vojni. S primerjavo z matičnimi mrlišskimi knjigami avtorji vzorčno preverjajo tudi zanesljivost podatkov in samega vira, kar je temeljno za njegovo uporabo pri nadaljnem preučevanju problematike. Delo je skratka hvalevreden in koristen strokovni prispevek k poznavanju vojne demografije, hkrati pa tudi vojaške in socialne zgodovine Istre.

Aleksej Kalc

ZUM GELEIT

Die Humanistische Gesellschaft Histria hat seit ihrem Erscheinen auf dem Schauplatz der istrischen Geschichtsschreibung mit einer Reihe von Initiativen aufgewartet, die ein aktualisiertes Heimatkundeverständnis zu erkennen geben. Eine Heimatkunde, die Istrien in seiner regionalen Gesamtheit und artikulierten Vielfalt, befreit von bestehenden national oder ideologisch definierten Denkkonzepten enthüllt, indem sie die Menschen in ihrer Zeit und ihrem Raum in den Vordergrund stellt, gleich wohl bekannte Persönlichkeiten wie anonyme Einzelpersonen, kleine Gemeinschaften und die ganze Gesellschaft in individueller Kreativität und kollektiver Lebenserfahrung. In diesem Geist begegnete die Gesellschaft auch der hundertsten Wiederkehr des Ersten Weltkrieges, zuerst mit einem Symposium (2014) und der Herausgabe des Tagungsbandes (2017) zum Thema Hunger, Krankheit und Tod, die ihren Tribut auch unter der Zivilbevölkerung im Hinterland forderten, dann mit Beiträgen der Mitglieder der Gesellschaft zu einer Studie über das Leben und Schicksal der istrischen Evakuierten im Flüchtlingslager von Wagna. Und nun liegt auch die Publikation über die istrischen Militärverluste im Ersten Weltkrieg vor, mit der die Gesellschaft zur Erhellung der primären aber immer noch ungeklärten Fragen und der nur oberflächlich bekannten Aspekte der istrischen Geschichte beitragen möchte.

Die Publikation ist ein Verzeichnis von 13.204 Gefallenen, Verwundeten, Vermissten und Kriegsgefangenen aus den Reihen der istrischen Angehörigen der österreichisch-ungarischen Armee und stellt somit auch ein Denkmal für all jene dar, die weder in der alten noch in den neuen Nachkriegs- 'Heimaten' Gelegenheit hatten, hervorzutreten. Das Verzeichnis stellt das Ergebnis einer zeitaufwändigen Arbeit dar, die im Herausschreiben von Personen aus Istrien aus der periodisch erschienenen *Verlustliste* bestand, die das Kriegsministerium vom August 1914 bis Januar 1919 in allen Amtssprachen der österreichisch-ungarischen Monarchie herausgab und die in 709 Nummern mehr als zwei Millionen Namen beinhaltet. Die Autoren und der Verleger haben sich für die monografische Veröffentlichung entschieden, um den Zugang zu diesen individuellen Angaben für wissenschaftliche und allgemein pädagogische Zwecke zu erleichtern. Das Original steht zwar im Digitalen Lesesaal der Österreichischen Nationalbibliothek im Internet zur Verfügung, die Personen sind darin aber nur chronologisch und in alphabetischer Reihenfolge angeführt. Mit Hilfe der Angaben zur Herkunft der Personen konnten die Autoren der Monographie die Beispiele aus Istrien herausfiltern, die hier in chronologischer Ordnung dargestellt werden. Mit Das alphabetische Namensverzeichnis im zweiten Teil der Publikation ermöglicht es, rasch zu den einzelnen Personen und allen sie betreffenden Angaben zu gelangen.

Auf den ersten Blick nur schwer vorstellbar, verbirgt sich hinter dieser Arbeit nicht nur eine umfangreiche und sorgfältige Recherche sondern auch das überaus zeitraubende Transkribieren und Redigieren der Daten. Ihr Wert lässt sich auch aus den Zahlen ersehen, die erstmals ein komplettes Bild zur Struktur der istrischen Militärverluste im Ersten Weltkrieg bieten. Durch den Vergleich mit den Sterbematrikeln überprüfen die Autoren am einzelnen Beispiel auch die Zuverlässigkeit der Angaben und der Quelle selbst, eine grundlegende Voraussetzung für die Verwendung der Ergebnisse zur weiteren Erforschung der Problematik. Kurzum, das vorliegende Werk ist ein löblicher wie nützlicher Fachbeitrag zur Kenntnis der Militärdemographie, gleichzeitig aber auch zur Kenntnis der Militär- und Sozialgeschichte Istriens.

Aleksej Kalc